

**ПрАТ «ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»**

КОЛОДЧИНА АЛЛА ЛЕОНІДІВНА

УДК 343.81

**РЕАЛІЗАЦІЯ УКРАЇНОЮ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ
У СФЕРІ ЗАХИСТУ ПРАВ ЗАСУДЖЕНИХ У МІСЦЯХ НЕСВОБОДИ**

Спеціальність 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія;
кримінально-виконавче право

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Київ – 2020

Дисертацією є рукопис

Робота виконана у Вищому навчальному закладі «Міжрегіональна Академія управління персоналом»

Науковий керівник – доктор юридичних наук, старший науковий співробітник **БОГАТИРЬОВА Ольга Іванівна**,
Офіс Генерального прокурора України, заступник начальника відділу нагляду за додержанням законів щодо надання медичної допомоги Департаменту нагляду за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних провадженнях, інших заходів примусового характеру у місцях несвободи, а також пробації.

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор **КОЛЬ Олександр Григорович**,
Національний університет «Львівська політехніка», професор кафедри кримінального права та процесу;

кандидат юридичних наук **КОЛОС Ольга Валеріївна**,
Навчально-науковий інститут права імені князя Володимира Великого ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом», доцент кафедри правоохоронної та антикорупційної діяльності.

Захист відбудеться «25» вересня 2020 р. о 11.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 26.142.05 ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом» за адресою: 03039, м. Київ, вул. Фрометівська, 2.

З дисертацією можна ознайомитись у Міжнародному бібліотечно-інформаційному центрі імені Ярослава Мудрого ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом» за адресою: 03039, м. Київ, вул. Фрометівська, 2.

Автореферат розіслано «26» серпня 2020 р.

**Учений секретар
спеціалізованої вченої ради**

Ю. П. Тимошенко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Закріплення у Концепції реформування (розвитку) пенітенціарної системи України (схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 13 вересня 2017 р. № 654-р) вектору посилення захисту прав і свобод людини відповідно до вимог міжнародних правових актів і зобов'язань нашої держави перед європейським та світовим співтовариством потребує від вітчизняних науковців сформувані на доктринальному рівні фундаментальні кримінально-виконавчі засади реалізації Україною міжнародних стандартів у сфері захисту прав засуджених у місцях несвободи. Окреслене дозволить наблизити діяльність Державної кримінально-виконавчої служби України (далі – ДКВС) до впровадження та реалізації у місцях несвободи таких міжнародних стандартів, які забезпечують оптимізацію кількісно-якісної складової не тільки засуджених, а й персоналу місць несвободи.

Реалізація Україною міжнародних стандартів у сфері захисту прав засуджених у місцях несвободи пов'язана з низкою проблемних питань, зокрема: постійні скарги засуджених на порушення їхніх прав до Європейського суду з прав людини; неефективність прийнятих Україною нормативно-правових актів у сфері виконання покарань та їх протиріччя міжнародним стандартам у сфері захисту прав засуджених у місцях несвободи; невідповідність правового положення засуджених міжнародним стандартам у сфері захисту прав засуджених у місцях несвободи; застосування до засуджених у місцях несвободи правообмежень, неузгоджених з міжнародними стандартами; порушення у місцях несвободи прав і законних інтересів засуджених персоналом місць несвободи; обмежений правовий статус і незначна соціальна захищеність персоналу місць несвободи; відсутність у доктрині пенітенціарного права розуміння поняття про захист прав засуджених у місцях несвободи, що створює умови неоднозначного тлумачення його змісту тощо. Саме вказані причини підштовхнули нас до дослідження питання реалізації Україною міжнародних стандартів у сфері захисту прав засуджених у місцях несвободи, а також вивчення проблеми втілення в правозастосовну практику міжнародних нормативів в окресленій сфері.

Водночас варто відзначити чималу кількість наукових праць, присвячених дослідженню різних аспектів реалізації Україною міжнародних стандартів у сфері захисту прав засуджених у місцях несвободи. Проте у них не вирішено низку завдань, зокрема, не сформовано усталеної, повноцінної дефініції «захист прав засуджених у місцях несвободи», враховуючи, що визначення поняття – найважливіший момент будь-якого дослідження, так як воно демонструє рівень сприйняття та розуміння предмета (явища), яке відображається у дефініції.

Не становить винятку й вітчизняна пенітенціарна доктрина, відповідно до якої захист прав засуджених у місцях несвободи розглядається лише як реалізація встановленого Кримінально-виконавчим кодексом України (далі – КВК) суб'єктивного права засудженої особи на захист своїх прав у разі їхнього

порушення персоналом місць несвободи, шляхом невизнання або їх спростування у порядку, визначеному національним законодавством. Втім такий підхід до реалізації Україною міжнародних стандартів у сфері захисту прав засуджених у місцях несвободи хоча і є вагомим внеском у розвиток кримінально-виконавчої науки, але він не лише не дозволяє забезпечити дотримання в установах виконання покарань Міністерства юстиції України встановлених законодавством прав засуджених, а й зводить нанівець усю роботу цих установ щодо виправлення та ресоціалізації засуджених у місцях несвободи.

Так, станом на 1 липня 2020 року у 182 установах виконання покарань (29 з яких розташовані на території Донецької та Луганської областей, де органи державної влади тимчасово не здійснюють свої повноваження, 5 на тимчасово окупованій території АР Крим) трималося 51 248 осіб, з них: 4851 особа засуджена на строк понад 10 років; 6091 особа – за умисне вбивство; 2599 осіб – за нанесення умисного тяжкого тілесного ушкодження; 6610 осіб – за розбій та грабїж; 11 082 особи – за крадіжку; 582 особи – за згвалтування; 9 осіб – злочини проти основ національної безпеки. Також у виді довічного позбавлення волі відбуває покарання 1536 чоловіків і 22 жінки¹.

Такий криміногенний склад засуджених призводить до вчинення ними нових кримінальних правопорушень не тільки стосовно інших засуджених, а й персоналу установ виконання покарань. Водночас подібні дії засуджених лише ускладнюють процес виконання та відбування ними покарання, унеможлиблюють реалізацію Україною міжнародних стандартів у сфері захисту прав засуджених у місцях несвободи.

Методологічним підґрунтям дослідження реалізації Україною міжнародних стандартів у сфері захисту прав засуджених у місцях несвободи стали праці таких вітчизняних і зарубіжних учених: К. А. Автухов, Ю. М. Антонян, А. І. Богатирьов, І. Г. Богатирьов, О. І. Богатирьова, В. В. Голіна, Б. М. Головкін, В. К. Грищук, І. М. Даньшин, Т. А. Денисова, О. М. Джужа, В. М. Дрьомін, О. І. Іваньков, В. В. Коваленко, О. Г. Колб, І. М. Копотун, О. В. Краснокутський, В. А. Львовчкін, О. В. Лисодєд, В. В. Лунєєв, О. С. Міхлін, П. П. Михайленко, Ю. В. Орел, М. С. Пузирьов, Г. О. Радов, М. В. Романов, О. В. Старков, А. Х. Степанюк, В. М. Трубніков, П. Л. Фріс, В. Б. Шабанов, О. О. Шкут, В. Є. Южанін та інші.

Безпосередньо питання міжнародних стандартів у сфері захисту прав засуджених в установах виконання покарань розглядали: В. А. Львовчкін (2002 р.), Ю. О. Толстенко (2015 р.), О. І. Іваньков (2016 р.) та О. В. Краснокутський (2019 р.). Окреслені вчені заклали основи з видовою специфікою предмета нашого дослідження як цілісного комплексного феномену, що має власні задачі, закономірності існування, розвиток і відтворення. Незважаючи на незначну кількість праць із названої

¹ Загальна характеристика Державної кримінально-виконавчої служби України. *Державна кримінально-виконавча служба України*: сайт. URL: <https://kvs.gov.ua/important-info/for-public/> (дата звернення: 01.08.2020)

проблематики, маємо констатувати, що вивчення реалізації Україною міжнародних стандартів у сфері захисту прав засуджених у місцях несвободи залишається актуальним завданням завдяки орієнтуванню на них як на загально визнаний взірець кримінально-виконавчих відносин у сфері виконання кримінальних покарань. Крім того, при зміні пріоритетів державної політики у сфері реформування ДКВС України, її подальшій демократизації, гуманізації та наближення до міжнародних стандартів є потреба в удосконаленні правової бази, організаційно-управлінських та суто кримінально-виконавчих засад реалізації Україною міжнародних стандартів у сфері захисту прав засуджених у місцях несвободи.

Безумовна важливість, актуальність та складність теоретичних і прикладних питань реалізації Україною міжнародних стандартів у сфері захисту прав засуджених у місцях несвободи, а також необхідність розроблення практично спрямованих пропозицій і рекомендацій для їх вирішення зумовили потребу проведення ґрунтовного наукового дослідження з окресленої тематики. Викладене свідчить про актуальність обраної теми дисертаційного дослідження та зумовлює необхідність здійснення відповідного комплексного наукового пошуку.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Обраний напрям дослідження відповідає плану дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на період до 2020 року (затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2015 р. № 1393-р), Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки (схваленої Указом Президента України від 20 травня 2015 р. № 276/2015), Концепції реформування (розвитку) пенітенціарної системи України (схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 13 вересня 2017 р. № 654-р), Пріоритетним напрямом розвитку правової науки на 2016–2020 рр. (затвердженим постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 3 березня 2016 р.), плану науково-дослідницьких і дослідно-конструкторських робіт ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом» на 2014–2019 рр. «Теоретико-методологічні засади становлення української державності і соціальна практика: політичні, юридичні, економічні та психологічні проблеми» (номер державної реєстрації: 0113U007698).

Тему дисертації затверджено на засіданні Вченої ради ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом» 2 липня 2014 р. (протокол № 6) та уточнено 30 травня 2018 р. (протокол № 5).

Мета і завдання дослідження. Метою роботи є розв'язання конкретного наукового завдання стосовно розроблення практично спрямованих пропозицій та рекомендацій для вирішення актуальних, складних теоретичних і прикладних питань реалізації Україною міжнародних стандартів у сфері захисту прав засуджених у місцях несвободи.

Для досягнення зазначеної мети наукового дослідження було поставлено такі завдання:

- з'ясувати стан розроблення проблеми дослідження реалізації Україною міжнародних стандартів у сфері захисту прав засуджених у місцях несвободи та виокремити його методологічний інструментарій;
- визначити поняття та зміст реалізації Україною міжнародних стандартів у сфері захисту прав засуджених у місцях несвободи;
- розкрити зміст кримінально-виконавчих засад реалізації Україною міжнародних стандартів у сфері захисту прав засуджених у місцях несвободи та сформулювати їх авторське визначення;
- обґрунтувати правову основу реалізації Україною міжнародних стандартів у сфері захисту прав засуджених у місцях несвободи;
- проаналізувати міжнародне пенітенціарне співробітництво та його вплив на формування міжнародних стандартів у сфері захисту прав засуджених у місцях несвободи;
- розробити шляхи реалізації Україною міжнародних стандартів у сфері захисту прав засуджених у місцях несвободи;
- розглянути прокуратуру України як суб'єкт реалізації міжнародних стандартів у сфері захисту прав засуджених у місцях несвободи;
- розкрити принципи діяльності прокуратури України з реалізації міжнародних стандартів у сфері захисту прав засуджених у місцях несвободи;
- обґрунтувати роль прокуратури України як учасника кримінально-виконавчої діяльності в реалізації міжнародних стандартів у сфері захисту прав засуджених у місцях несвободи.

Об'єкт дослідження – соціальні явища, процеси та суспільні відносини у сфері захисту прав засуджених у місцях несвободи під час реалізації Україною міжнародних стандартів.

Предмет дослідження – реалізація Україною міжнародних стандартів у сфері захисту прав засуджених у місцях несвободи.

Методи дослідження. Відповідно до поставленої мети та завдань дослідження методологічну основу дисертації становлять сучасні методи наукового пізнання, а саме: *діалектичний метод*, за допомогою якого розглянуто кримінально-виконавчі засади реалізації Україною міжнародних стандартів у сфері захисту прав засуджених у місцях несвободи (розділи 1–3); *порівняльно-правовий метод* застосовано для виявлення особливостей доктринального розуміння реалізації Україною міжнародних стандартів у сфері захисту прав засуджених у місцях несвободи (підрозділи 1.2, 2.2, 3.3); *логіко-семантичний метод* – для проведення поглибленого вивчення стану реалізації Україною міжнародних стандартів у сфері захисту прав засуджених у місцях несвободи (підрозділи 1.1, 3.1, 3.2); *структурно-функціональний метод* – для забезпечення комплексного дослідження правової основи реалізації Україною міжнародних стандартів у сфері захисту прав засуджених у місцях несвободи (підрозділ 1.3, 2.1, 2.3); *соціологічні методи* використано в усіх розділах дисертації для вивчення думок різних категорій респондентів з питань дисертаційної роботи та з'ясування соціальної результативності відповідних правових норм та організаційних заходів; *статистичний метод* надав змогу проаналізувати зібрані емпіричні дані, а також офіційну статистичну звітність

стосовно реалізації Україною міжнародних стандартів у сфері захисту прав засуджених у місцях несвободи (розділи 1–3).

Емпіричну базу дослідження становлять: статистичні дані за останні п'ять років (2016–2020 рр.) щодо реалізації Україною міжнародних стандартів у сфері захисту прав засуджених у місцях несвободи; дані статистичної звітності Державної судової адміністрації та Міністерства юстиції України у сфері виконання покарань та пробації (2011–2020 рр.) щодо осіб, засуджених за ст. 389–394 Кримінального кодексу України; результати анкетування 336 працівників УВП; узагальнені результати опитування 2026 осіб, щодо порушення прав засуджених у Дніпропетровській, Київській, Харківській, Тернопільській, Сумській та Чернігівській областях. У роботі також була використана інформація, що висвітлена в оглядах, бюлетенях, інформаційних листах, наказах Міністерства юстиції України у сфері виконання кримінальних покарань та пробації.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що за своїм змістом дисертація є першою в Україні комплексною, міждисциплінарною, кваліфікаційною науковою працею, що вирішує важливе науково-прикладне питання дослідження реалізації Україною міжнародних стандартів у сфері захисту прав засуджених у місцях несвободи. У роботі обґрунтовано низку нових концептуальних наукових положень, висновків і рекомендацій, зокрема:

вперше:

– виокремлено ознаки міжнародно-правових стандартів у сфері захисту прав засуджених у місцях несвободи, а саме: обов'язкове прийняття або схвалення відповідними міжнародними організаціями; гарантії, принципи, правила, рекомендації та норми, закріплені у чинному законодавстві; порядок і умови їх застосування у місцях несвободи, завдяки чому вдалося сформулювати їх авторське визначення;

– сформульовано поняття «кримінально-виконавчі засади реалізації Україною міжнародних стандартів у сфері захисту прав засуджених у місцях несвободи», згідно з яким – це закріплені в чинному законодавстві України та міжнародних правових актах вихідні кримінально-виконавчі положення, що мають фундаментальне значення для виконання і відбування засудженими покарання в місцях несвободи, забезпечують свій вплив на засоби виправлення і ресоціалізації засуджених, порядок та умови відбування засудженими покарання, характеризують стан оперативної обстановки в місцях несвободи;

– на рівні наукового пошуку розкрито правову основу реалізації Україною міжнародних стандартів у сфері захисту прав засуджених у місцях несвободи крізь призму історичних, національних і міжнародно-правових засад. Доведено, що реалізація Україною міжнародних стандартів у сфері захисту прав засуджених у місцях несвободи є необхідною умовою дотримання Україною міжнародних договорів, що відповідає результатам моніторингових візитів у місця несвободи у межах Національного превентивного механізму;

– надано авторське визначення міжнародного пенітенціарного співробітництва – це специфічні міжнародні пенітенціарні відносини, що виникають між суб'єктами міжнародного та пенітенціарного права з проблем

реалізації міжнародних стандартів у сфері захисту прав засуджених у місцях несвободи на будь-якій стадії виконання та відбування покарання;

удосконалено:

– наукові погляди та теоретичні положення щодо поняття «принципи діяльності прокуратури з реалізації міжнародних стандартів у сфері захисту прав засуджених у місцях несвободи»;

– аргументи про можливості та межі застосування у місцях несвободи Міністерства юстиції України міжнародних стандартів у сфері захисту прав засуджених у місцях несвободи для вирішення оперативно-тактичних завдань, виявлення причин та умов вчинення засудженими нового кримінального правопорушення та його запобігання;

дістали подальшого розвитку:

– пропозиції щодо прийняття закону, який доповнює КВК України для обов'язковості використання практики Європейського суду з прав людини у діяльності установ виконання покарань і вносить зміни до кримінально-виконавчого законодавства й законодавства, що регулює діяльність Національного превентивного механізму, спрямовані на підвищення ролі у сфері захисту прав засуджених у місцях несвободи;

– пропозиції вчених про необхідність закріплення на рівні закону та втілення у практику виконання покарань в Україні принципу, неодноразово проголошеного Європейським судом з прав людини, що полягає у наданні засудженим можливості й «надалі користуватися основоположними правами та свободами, гарантованими Конвенцією, окрім права на свободу»;

– напрями та форми міжнародного пенітенціарного співробітництва у частині реалізації Україною міжнародних стандартів у сфері захисту прав засуджених у місцях несвободи.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що викладені у роботі висновки та пропозиції використані у:

– *законотворчій діяльності* – отримані висновки знайшли своє втілення у пропозиціях щодо внесення змін до кримінально-виконавчого законодавства (акт впровадження Комітету Верховної Ради України з питань правоохоронної діяльності № 01–27/12–361 від 1 лютого 2020 р.);

– *практичній діяльності* – для використання в оперативно-службовій діяльності установ виконання покарань і слідчих ізоляторів Міністерства юстиції України щодо реалізації міжнародних стандартів у сфері захисту прав засуджених у місцях несвободи (акт впровадження у Південно-Східне міжрегіональне управління № 842 від 5 травня 2020 р.);

– *науково-дослідній сфері* – для подальших наукових розробок у теорії кримінально-виконавчого права з реалізації міжнародних стандартів у сфері захисту прав засуджених у місцях несвободи (акт впровадження Національної академії внутрішніх справ від 20.05.2020 р.);

– *освітньому процесі* – під час викладання навчальних дисциплін «Кримінальне право», «Кримінологія», «Кримінально-виконавче право» (акт впровадження ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія

управління персоналом» від 21 травня 2020 р. та акт впровадження Чернівецького юридичного інституту НУ «ОЮА» від 26 травня 2020 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійною, завершеною науковою працею. Сформульовані в ній положення, узагальнення, висновки, рекомендації та пропозиції обґрунтовані на підставі самостійно проведених досліджень. Для аргументації окремих положень дисертації використовувалися наукові праці інших учених, на які обов'язково зроблено посилання.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та висновки, що сформульовані в роботі, доповідалися на засіданні кафедри управління безпеки, правоохоронної та антикорупційної діяльності ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом». Результати дослідження було оприлюднено на трьох міжнародних науково-практичних конференціях: «Реформування правоохоронних органів України у світлі змін євроінтеграційних процесів» (м. Херсон, 20 березня 2020 р.); «Актуальні питання теорії та практики в галузі права, освіти, соціальних та поведінкових наук» (м. Чернігів, 23–24 квітня 2020 р.); «Щорічні читання наукової школи «Інтелект» (м. Чернігів, 25 травня 2020 р.).

Публікації. Основні положення та висновки, що сформульовані в дисертації, викладено у 8 наукових публікаціях, з-поміж яких чотири статті, опубліковані у виданнях, включених МОН України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук, одна – у науковому періодичному виданні іншої держави, три тези наукових доповідей, оприлюднених на міжнародних науково-практичних конференціях.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається з анотації, вступу, трьох розділів, що включають дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 226 сторінок, з них основний текст – 170 сторінок, список використаних джерел – 26 сторінок (224 найменування) та чотири додатки на 14 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження; зазначено зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, методи дослідження, розкрито наукову новизну, теоретичне та практичне значення одержаних результатів, наведено відомості про їх апробацію та публікації.

Розділ 1 «Теоретико-методологічні засади дослідження реалізації Україною міжнародних стандартів у сфері захисту прав засуджених у місцях несвободи» складається з трьох підрозділів.

У *підрозділі 1.1 «Стан розроблення проблеми дослідження реалізації Україною міжнародних стандартів у сфері захисту прав засуджених у місцях несвободи та її методологічний інструментарій»* зазначено, що комплексного кримінально-виконавчого дослідження реалізації Україною міжнародних стандартів у сфері захисту прав засуджених у місцях несвободи на доктринальному рівні за роки незалежності України вітчизняними вченими не

проводилося. Найвні дослідження таких українських вчених, як В. А. Львовчкін (2002 р.), О. І. Іваньков (2016 р.) та О. В. Краснокутський (2019 р.), заклали відповідні підвалини та свою видову специфіку реалізації Україною міжнародних стандартів у сфері захисту прав засуджених у місцях несвободи. Доведено, що реалізацію Україною міжнародних стандартів у сфері захисту прав засуджених у місцях несвободи потрібно розглядати як цілісний комплексний феномен, що має власні закономірності існування, розвитку та відтворення, а тому його вивчення має відбуватися на засадах протиріччя між реальним застосуванням до засуджених і їхньою реалізацією адміністрацією установ виконання покарань. З огляду на такий науковий підхід, реалізація Україною міжнародних стандартів у сфері захисту прав засуджених у місцях несвободи є не лише ефективним регулятором кримінально-виконавчих правовідносин, а й повністю виконує основну мету покарання – виправлення та ресоціалізація засуджених і запобігання вчиненню нових злочинів. Проведеним аналізом джерельної бази дослідження засвідчено вірність запропонованих гіпотез, що реалізація Україною міжнародних стандартів у сфері захисту прав засуджених у місцях несвободи потребує окремого наукового пошуку. Це виступило додатковим аргументом під час обрання теми дослідження та надало можливість дійти висновку, що сучасна кримінально-виконавча наука перебуває у становищі, в якому потреба у розробленні дієвої концепції реалізації Україною міжнародних стандартів у сфері захисту прав засуджених у місцях несвободи стає дедалі гострішою і неминучою, якщо вона вкотре бере на себе сміливість визначити шляхи свого розвитку та претендує на роль ефективного регулятора кримінально-виконавчих відносин у місцях несвободи. Обрана методологія дослідження реалізації Україною міжнародних стандартів у сфері захисту прав засуджених у місцях несвободи не тільки, і не стільки створює ефективні та оптимальні умови для пізнання змісту об'єкта та предмета дослідження, але й є необхідним елементом наукового пошуку удосконалення чинного законодавства у сфері захисту прав засуджених у місцях несвободи. Використана нами методологія дослідження включає у себе систему загальнонаукових і спеціально-наукових методів із визначеною процедурою їх застосування, дозволяє сподіватися на оригінальність й достовірність отриманих результатів, спрямованих на удосконалення чинного законодавства, а також практики діяльності установ виконання покарань щодо реалізації Україною міжнародних стандартів у сфері захисту прав засуджених у місцях несвободи. Сформульовано авторське визначення методології предмета дослідження – це система методів наукового пізнання, що дозволяють науковцю досліджувати та застосовувати на практиці пізнавальні процеси, сутність і зміст реалізації Україною міжнародних стандартів захисту прав засуджених у місцях несвободи.

У підрозділі 1.2 *«Поняття та зміст реалізації Україною міжнародних стандартів у сфері захисту прав засуджених у місцях несвободи»* доведено, що поняття міжнародних стандартів у сфері захисту прав засуджених у місцях несвободи формується на засадах їхнього законодавчого врегулювання та певних аргументованих думок учених, тобто таке визначення конструюється як

дедуктивний висновок. На підставі більшості сучасних визначень міжнародно-правових стандартів у сфері захисту прав засуджених у місцях несвободи зазначено, що найбільш вичерпними є: прийняті або схвалені відповідними міжнародними організаціями у результаті визначеної юридичної процедури принципи, правила, рекомендації і норми, що визначають порядок та умови реалізації процесу ізоляції осіб, які за рішенням національного суду або компетентного національного державного органу примусово позбавлені волі; порядок і умови реалізації процесу відбування покарань особами, засудженими національним судом до покарань, альтернативних позбавленню волі; гарантії і процедури захисту їхніх прав, свобод і законних інтересів на національному рівні або у спеціально для цієї мети створених міжнародних органах; вимоги щодо добору, підготовки, навчання та діяльності персоналу органів та установ, призначених для примусової ізоляції цих осіб та гарантій їх правового та соціального захисту; вимоги до інших фахівців, які не відносяться до персоналу цих органів та установ, але залучаються для забезпечення їхньої діяльності. Доведено, що всі сучасні класифікації міжнародно-правових стандартів у сфері захисту прав засуджених у місцях несвободи мають на меті, по-перше, впорядкувати діючі міжнародно-правові стандарти; по-друге, встановити джерело їхнього походження і, як наслідок, юридичну силу; по-третє, визначити їхній правовий характер та конкретний зміст у сфері виконання і відбування покарання. Для підвищення ефективності діяльності установ виконання покарань, пов'язаної з впровадженням зазначених стандартів у місця несвободи Міністерства юстиції України, науково обґрунтовано необхідність здійснення наступних заходів: а) на державному рівні (зокрема, на рівні спеціальної Постанови Верховної Ради України) потрібно у невідкладні терміни затвердити Національну програму трансформації кримінально-виконавчої системи в пенітенціарну систему України, теоретико-прикладні моделі якої розроблені на доктринальному рівні; б) на науковому рівні це надасть можливість упорядкувати термінологію, яку використовують у своїх розробках учені, підміняючи та іноді плутаючи правові категорії і терміни, що характерні або для кримінально-виконавчої системи, або для пенітенціарної системи; в) на практичному рівні, зокрема для прокурорів, які здійснюють нагляд за додержанням законів у сфері виконання покарань, видозміна та визначеність у змісті державної політики у зазначеній сфері створить належні нормативно-правові умови реалізації ними своїх повноважень, включаючи й ті, що пов'язані з впровадженням у практику виконання покарань міжнародних стандартів у сфері захисту прав засуджених у місцях несвободи. Виокремлено три види міжнародно-правових актів у сфері захисту прав засуджених у місцях несвободи: від імені України (міжнародні договори, що укладаються Президентом України або за його дорученням); від імені Уряду України (акти, що укладаються Кабінетом Міністрів України або за його дорученням); від імені міністрів, інших центральних органів виконавчої влади, державних органів (акти, що укладаються міністерствами та іншими центральними органами виконавчої влади, державними органами).

У підрозділі 1.3 «Кримінально-виконавчі засади реалізації Україною міжнародних стандартів у сфері захисту прав засуджених у місцях

несвободи» доведено, що у кримінально-виконавчому праві відсутнє стале поняття кримінально-виконавчих засад. На жаль, вчені предметом своїх досліджень визначають саме кримінально-виконавчі засади, при цьому не піддаючи їх ґрунтовному аналізу, що звужує сам предмет наукового пошуку. Серед вітчизняних учених своїм предметом дослідження визначали саме кримінально-виконавчі засади А. А. Рябязцев (2012 р.), В. Г. Павлов (2015 р.), В. Я. Конопельський (2015 р.), Л. І. Олефір (2018 р.), О. Т. Устюжанінова (2020 р.). Це дозволило на науково-теоретичному рівні обґрунтувати кримінально-виконавчі засади реалізації Україною міжнародних стандартів у сфері захисту прав засуджених у місцях несповоди. Зазначено, що реалізація Україною міжнародних стандартів щодо захисту прав засуджених у місцях несповоди є вкрай актуальною і потребує вирішення науково-практичного завдання щодо визначення їх кримінально-виконавчих засад, як комплексної категорії кримінально-виконавчого права. Виокремлено ознаки кримінально-виконавчих засад реалізації Україною міжнародних стандартів у сфері захисту прав засуджених у місцях несповоди, завдяки чому сформульовано відповідне авторське визначення.

Розділ 2. Правова природа міжнародних стандартів у сфері захисту прав засуджених у місцях несповоди України

У підрозділі 2.1 *«Правова основа реалізації Україною міжнародних стандартів у сфері захисту прав засуджених у місцях несповоди»* виокремлено та проаналізовано міжнародні правові акти, що складають правову основу реалізації Україною міжнародних стандартів у сфері захисту прав засуджених у місцях несповоди, зокрема: Загальну декларацію прав людини (1948 р.); Міжнародний пакт про громадянські і політичні права (1966 р.); Кодекс поведінки посадових осіб із підтримання правопорядку (1979 р.); Конвенцію проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання (1984 р.); Європейську конвенцію про запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню (1987 р.); Стамбульський протокол або Посібник з ефективного розслідування і документування тортур та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження та покарання (1999 р.); Європейські пенітенціарні (в'язничні) правила (2006 р.) тощо. Доведено, що міжнародні стандарти у сфері захисту прав засуджених у місцях несповоди мають безпосереднє відношення до правового статусу засудженого, бо вони покликані створювати умови для дотримання беззаперечної реалізації безпосередньо їхніх прав. А тому окреслені стандарти є своєрідною гарантією захисту прав засуджених у місцях несповоди. Наголошено, що саме цей механізм здійснюється однією з провідних інституцій найвищого державного рівня – прокуратурою України, завданням якої є забезпечити у місцях несповоди Міністерства юстиції України реалізацію міжнародних стандартів у сфері захисту прав засуджених. Зазначено, що одним із найвагоміших досягнень на шляху впровадження міжнародного досвіду виконання кримінальних покарань в Україні можна вважати проєкт Закону України «Про пенітенціарну систему України». У разі прийняття Верховною

Радою України його прогресивні положення отримають змогу бути упровадженими в практичну діяльність.

У підрозділі 2.2 «Міжнародне пенітенціарне співробітництво та його вплив на формування міжнародних стандартів у сфері захисту прав засуджених у місцях несвободи» встановлено, що історія міжнародного пенітенціарного співробітництва охоплює досить тривалий період. З середини ХІХ ст. міжнародне співробітництво у пенітенціарній галузі отримало певні організаційні форми, однією з яких стали проведені з ініціативи громадськості благодійні міжнародні пенітенціарні конгреси, влаштовані приватними особами. Правила, принципи та норми, поява яких стала можливою лише у результаті подібного співробітництва, в сучасній кримінально-виконавчій теорії отримали назву міжнародних стандартів у галузі захисту прав засуджених та ув'язнених. Доведено, що вітчизняні та зарубіжні вчені єдині в тому, що у них відображений та сконцентрований світовий досвід процесу гуманізації кримінальних покарань, створення сучасної системи виправлення і ресоціалізації засуджених, які відбувають покарання у місцях несвободи. Зазначено, що норми, передбачені у главі 24 КВК України, здебільшого декларативні, а відсутність у чинному Законі України «Про пробацію» такого поняття, як «постпенітенціарна пробація», зводить нанівець прагнення засудженого на отримання реальної державної допомоги після звільнення з установи виконання покарань. Сформульовано поняття «міжнародне пенітенціарне співробітництво», виокремлено його напрями і форми щодо реалізації міжнародних стандартів у сфері захисту прав засуджених у місцях несвободи.

У підрозділі 2.3 «Шляхи реалізації Україною міжнародних стандартів у сфері захисту прав засуджених у місцях несвободи» доведено, що втілення Україною міжнародних стандартів у сфері захисту прав засуджених у місцях несвободи у практику кримінально-виконавчої діяльності відбувається повільно, суперечливо та непослідовно, що призводить до численних скарг з боку засуджених до Європейського суду з прав людини. Зазначено, що вказаний суд є дієвим засобом захисту прав засуджених у місцях несвободи. Водночас він впливає на правозастосовну і нормотворчу діяльність установ виконання покарань європейських, а також інших країн, що йдуть шляхом упровадження та реалізації міжнародних стандартів у сфері захисту прав засуджених у місцях несвободи. Зазначено, що для України, з її нормативним підходом до регулювання суспільних відносин у сфері виконання покарань, найбільш доцільним буде закріплення міжнародних стандартів у сфері захисту прав засуджених у місцях несвободи у кримінально-виконавчому законодавстві та надання їм статусу національних правових механізмів. Це дозволить персоналу ДКВС України діяти відповідно до закону, а засудженим – звертатися у разі порушення їхніх законних прав до відповідних державних інститутів. Обґрунтовано думку, що на сучасному етапі шляхи реалізації міжнародних стандартів у сфері захисту прав засуджених у місцях несвободи дещо неконтрольовані та ситуативні, не мають пріоритетності й беззаперечності в дотриманні норм і положень таких стандартів у практиці

діяльності органів та установ виконання покарань. Виокремлено наступні шляхи реалізації Україною міжнародних стандартів у сфері захисту прав засуджених у місцях несвободи: 1) прийняття Верховною Радою України Закону України «Про пенітенціарну систему України»; 2) розширення можливості Національного превентивного механізму для виявлення під час моніторингу у місцях несвободи будь-яких фактів катувань, порушень прав засуджених та кримінально-виконавчого законодавства у сфері захисту прав засуджених; 3) введення у навчальних закладах Міністерства юстиції України обов'язкової навчальної дисципліни «Реалізація Україною міжнародних стандартів у сфері захисту прав засуджених у місцях несвободи».

Розділ 3. Роль прокуратури в реалізації Україною міжнародних стандартів у сфері захисту прав засуджених у місцях несвободи

У підрозділі 3.1 «Прокуратура як суб'єкт реалізації Україною міжнародних стандартів у сфері захисту прав засуджених у місцях несвободи» зазначено, що у практиці виконання кримінальних покарань виявляється чимало випадків порушення міжнародних стандартів у сфері захисту прав засуджених. Обґрунтовано роль прокурора як суб'єкта реалізації таких стандартів у своїй професійній діяльності. Доведено, що прокуратура як суб'єкт реалізації Україною міжнародних стандартів у сфері захисту прав засуджених у місцях несвободи, займає значну позицію серед інших суб'єктів реалізації цих стандартів і виступає своєрідною гарантією захисту прав засуджених у місцях несвободи.

У підрозділі 3.2 «Принципи діяльності прокуратури з реалізації міжнародних стандартів у сфері захисту прав засуджених у місцях несвободи» розкрито основоположні принципи діяльності прокуратури по реалізації міжнародних стандартів у сфері захисту прав засуджених у місцях несвободи. Особливу увагу приділено принципу верховенства права. Сформульовано авторський варіант поняття «принципи діяльності прокуратури з реалізації міжнародних стандартів у сфері захисту прав засуджених у місцях несвободи», під якими потрібно розуміти закріплені у нормах права, що визначають правовий статус прокурорів, вихідні та основоположні правові засади їхньої діяльності, що пов'язані зі здійсненням нагляду за дотриманням законів, які стосуються гармонізації та приведення умов і порядку виконання та відбування покарання у виді позбавлення волі у зазначених кримінально-виконавчих установах закритого типу до вимог міжнародних договорів, що стали частиною національного законодавства у порядку, встановленому Конституцією України та іншими нормативними джерелами. Запропоновано закріпити у КВК України принцип безперешкодного користування засудженим під час відбування покарання основоположними правами та свободами, гарантованими міжнародними правовими актами, окрім права на свободу, та втілити його в практику виконання покарань.

У підрозділі 3.3 «Роль прокуратури як учасника кримінально-виконавчої діяльності в реалізації міжнародних стандартів у сфері захисту прав засуджених у місцях несвободи» зазначено, що зміст кримінально-виконавчої діяльності прокуратури щодо реалізації міжнародних стандартів у сфері захисту

прав засуджених у місцях несвободи передбачає: предмет нагляду, про який йдеться у ст. 22 КВК України та ст. 26 Закону України «Про прокуратуру»; встановлений порядок виконання-відбування покарання у виді позбавлення волі; правовий статус засуджених до позбавлення волі та стан його реалізації у місцях несвободи Міністерства юстиції України, включаючи питання, що стосуються міжнародних стандартів у сфері захисту засуджених; законність видання та застосування відомчих нормативно-правових актів в установах виконання покарань; наказів, розпоряджень, вказівок відповідно до міжнародних стандартів у сфері захисту прав засуджених; результати діяльності адміністрації установ виконання покарань по усуненню, блокуванню, нейтралізації детермінантів, що сприяють порушенню принципів виконання та відбування покарань і кримінально-виконавчого законодавства, а також з реалізації вказівок прокурорів щодо їх ліквідації. Враховуючи, що у кримінально-виконавчому законодавстві України за останні роки відбулися вагомі зміни у сфері виконання покарань, доведено, що саме це сприяло поліпшенню умов тримання засуджених у місцях несвободи. Проведеним дослідженням підтверджено обізнаність засуджених про їхні права та можливість їх реалізації. Усього 80 % засуджених вважає, що реалізація Україною міжнародних стандартів у сфері захисту прав засуджених у місцях несвободи є ваговою умовою впливу на їхнє виправлення та ресоціалізацію.

ВИСНОВКИ

У висновках дисертації здійснено теоретичне узагальнення та нове вирішення наукового завдання, що полягало в комплексному дослідженні питань реалізації Україною міжнародних стандартів у сфері захисту прав засуджених у місцях несвободи. Одержані результати надали змогу сформулювати низку висновків і пропозицій, що мають теоретичне і практичне значення, зокрема:

1. На основі проведеного дослідження реалізації Україною міжнародних стандартів у сфері захисту прав засуджених у місцях несвободи було вивчено стан наукової проблеми та визначено, що науковці досліджували її переважно в межах власного предмета дослідження, не зачіпаючи важливих теоретичних питань, зокрема: обґрунтування кримінально-виконавчих засад реалізації Україною міжнародних стандартів у сфері захисту прав засуджених у місцях несвободи; ефективність міжнародного пенітенціарного співробітництва в такій сфері; визначення ролі прокуратури України в системі суб'єктів реалізації міжнародних стандартів у сфері захисту прав засуджених у місцях несвободи. Доведено, що методологія дослідження пов'язана з його предметом та метою, включає в себе єдність таких методів дослідження: діалектичного, логічного, формально-логічного методу, герменевтичного (методу тлумачення права), формально-юридичного (догматичного) методу, системного, функціонального, історичного, порівняльного та статистичного методів.

2. З'ясовано поняття та сутність міжнародних стандартів у сфері захисту прав засуджених у місцях несвободи Міністерства юстиції України. Виокремлено

ознаки міжнародних стандартів у сфері захисту прав засуджених у місцях несвободи. На їх основі сформульовано визначення міжнародних стандартів у сфері захисту прав засуджених у місцях несвободи – це прийняті або схвалені відповідними міжнародними організаціями гарантії, принципи, правила, рекомендації і норми, що визначають порядок та умови їх застосування в місцях несвободи Міністерства юстиції України, і законодавчо закріплені у національному законодавстві. Доведено, що запропонована науковцями ієрархія міжнародно-правових стандартів у сфері захисту прав засуджених у місцях несвободи не має формально-юридичного характеру і не встановлює їх суворе взаємне підпорядкування, за прикладом правил внутрішньодержавного права України, що є наслідком рекомендаційного характеру більшості досліджуваних стандартів.

3. Дослідження кримінально-виконавчих засад реалізації Україною міжнародних стандартів у сфері захисту засуджених у місцях несвободи дозволило виокремити чотири періоди формування кримінально-виконавчих засад і наукової думки з означеної проблематики: 1) 1991–1995 рр. – період приєднання України до Ради Європи; 2) 1995–2004 рр. – період прийняття нового КВК України; 3) 2004–2013 рр. – період до Революції гідності; 4) 2014 р. – дотепер. Узагальнення наукових думок учених у галузі кримінально-виконавчого права дозволило виокремити наступні ознаки кримінально-виконавчих засад реалізації Україною міжнародних стандартів у сфері захисту засуджених у місцях несвободи: це загальні вихідні положення, ідеї, що мають фундаментальне значення для виконання і відбування засудженими покарання в місцях несвободи; кримінально-виконавчі засади мають своє закріплення в нормах чинного законодавства, а також у міжнародних правових актах для їхньої реалізації; кримінально-виконавчі засади забезпечують свій вплив на засоби виправлення і ресоціалізації засуджених у місцях несвободи; порушення будь-якої засади означає обов'язкове його скасування і проведення службової перевірки адміністрацією місць несвободи. З урахуванням вищенаведених ознак сформульовано авторське поняття «кримінально-виконавчі засади реалізації Україною міжнародних стандартів у сфері захисту прав засуджених у місцях несвободи».

4. Обґрунтовано правову основу реалізації Україною міжнародних стандартів у сфері захисту прав засуджених у місцях несвободи. Науково обґрунтовано тезу про те, що міжнародні стандарти у сфері захисту прав засуджених у місцях несвободи формують їх специфічний статус у зв'язку з набуттям особи за вироком суду статусу засудженого. Доведено, що міжнародні стандарти у сфері захисту прав засуджених у місцях несвободи мають неабиякий вплив на правозастосовну діяльність у сфері виконання кримінальних покарань як на регіональному, так і на державному рівнях. Обґрунтовано, що імплементація норм і принципів міжнародно-правових актів у національне законодавство повинна сприяти чіткому визначенню основоположних засад у сфері забезпечення прав засуджених до покарання у виді позбавлення волі. Усі відповідні норми в національній правовій системі

повинні стати визначальним чинником реалізації міжнародних стандартів у сфері захисту прав засуджених у місцях позбавлення волі.

5. Проведеним аналізом міжнародного пенітенціарного співробітництва з питань реалізації Україною міжнародних стандартів у сфері захисту прав засуджених у місцях несвободи встановлено, що серед вітчизняних і зарубіжних учених, які ґрунтовно досліджували різні аспекти втілення міжнародних стандартів у сфері захисту прав засуджених у місцях несвободи, досі залишається відкритим питання дотримання персоналом місць несвободи даних стандартів у роботі. Встановлено, що міжнародне пенітенціарне співробітництво можливе на будь-якій стадії виконання і відбування покарання.

6. Аргументовано важливість створення ефективної превентивної програми, передбаченої Факультативним протоколом до Конвенції ООН проти катувань, про що свідчить її відкритість і досяжність для осіб, які потребують допомоги. На підставі проведених досліджень та ознайомлення з матеріалами щодо реалізації національної превентивної програми встановлено, що виявлені перевічками національної превентивної програми факти та обставини тортур або інших видів нелюдського поводження не були належним чином розслідувані та не мали наслідків для осіб, які їх застосовували. Крім того, для з'ясування об'єктивного стану реалізації міжнародних стандартів у сфері забезпечення прав засуджених у місцях позбавлення волі нами було проведено власне дослідження для отримання інформації про рівень поінформованості засуджених і персоналу установ виконання покарань про існування міжнародних стандартів із захисту їхніх прав та спроможність застосування таких стандартів. Запропоновано шляхи реалізації Україною міжнародних стандартів у сфері захисту прав засуджених у місцях несвободи.

7. Визначено, що провідною функцією реалізації Україною міжнародних стандартів у сфері захисту прав засуджених у місцях несвободи є нагляд за дотриманням адміністрацією установ виконання покарань прав засуджених. Доведено, що прокуратура як суб'єкт реалізації міжнародних стандартів у сфері захисту прав засуджених у місцях несвободи має право на повернення їй у новому Законі України «Про прокуратуру» загального нагляду за діяльністю місць несвободи Міністерства юстиції України. Це дозволить прокурору не лише виявляти порушення міжнародних стандартів у сфері захисту прав засуджених персоналом місць несвободи, а своєчасно виносити відносно нього приписи і перевіряти їх виконання.

8. Розкрито принципи діяльності прокуратури з реалізації міжнародних стандартів у сфері захисту прав засуджених у місцях несвободи України. Обґрунтовано необхідність доповнення наявної в науці класифікації принципів права, які виходять зі змісту міжнародних договорів, що є частиною національного законодавства (ст. 9 Конституції України); міжнародно-правових договорів, що носять рекомендаційний характер для України. Встановлено, що у сучасних умовах правові засади діяльності прокуратури (принципи), що закріплені в ст. 3 Закону України «Про прокуратуру», неналежним чином реалізуються у сфері виконання покарань, що може сприяти вчиненню правопорушень як засудженими, так і персоналом у місцях несвободи.

9. Обґрунтовано роль прокуратури як учасника кримінально-виконавчої діяльності в реалізації міжнародних стандартів у сфері захисту прав засуджених у місцях несвободи. Доведено, що реалізація прокурором у своїй діяльності міжнародних стандартів у сфері захисту прав засуджених у місцях несвободи Міністерства юстиції України передбачає пряме виконання ст. 3 Конституції України, у якій визначено, що людина в Україні є вищою соціальною цінністю. Тому лише комплексний розгляд та їх опис у нормативно-правових актах і науковій літературі може дати цілісне уявлення та реальну оцінку їхнього впливу, зокрема на ефективність здійснення нагляду за додержанням законів у місцях несвободи Міністерства юстиції України.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Колодчина А. Л. Виховна колонія як суб'єкт реалізації міжнародних стандартів у сфері захисту прав неповнолітніх засуджених в Україні. *Порівняльно-аналітичне право: електронне наукове видання*. 2017. № 2. С. 271–273.
2. Колодчина А. Л. Методологія дослідження реалізації Україною міжнародних стандартів у сфері захисту прав засуджених у місцях несвободи. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2018. № 2 (23). С. 318–322.
3. Колодчина А. Л. Характеристика засудженого, який вчиняє в установах виконання покарань кримінальне правопорушення. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. Науковий збірник*. 2019. № 6. Ч. 2. С. 37–41.
4. Колодчина А. Л. Правова основа реалізації міжнародних стандартів у сфері захисту прав засуджених у місцях несвободи України. *Norwegian Journal of development of the International Science*. 2020. № 41. С. 41–45.
5. Колодчина А. Л. Роль прокуратури як учасника кримінально-виконавчої діяльності в реалізації міжнародних стандартів поведіння із засудженими у виправних колоніях України. *Вісник Пенітенціарної асоціації України*. 2020. № 1 (11). С. 232–242.

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

6. Колодчина А. Л. Роль міжнародних стандартів в галузі захисту прав і свобод людини. *Реформування правоохоронних органів України у світлі змін євроінтеграційних процесів*: матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Херсон, 20 берез. 2020 р.) / за ред. д.ю.н. Шкути О.О.; Одеський державний університет внутрішніх справ. Херсон. 2020. С. 132–135.
7. Колодчина А. Л. Наукове бачення режиму як засобу впливу на засудженого з метою запобігання вчинення ним нового злочину. *Актуальні питання теорії та практики в галузі права, освіти, соціальних та поведінкових наук*: матер. Міжнар. наук. практ. конф. (м. Чернігів, 23–24 квіт. 2020 р.): у 2-х т. / гол. ред. О. М. Тогочинський. Академія Державної пенітенціарної служби. Чернігів: Академія ДПтС, 2020. Т. 1. С. 151–153.

8. Колодчина А. Л. Деякі питання класифікації міжнародних стандартів сфері захисту прав засуджених у місцях несвободи України. *Щорічні читання наукової школи «Інтелект»*: матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Чернігів, 25 трав. 2020 р.) / за заг. ред. І. Г. Богатирьова. Університет державної фіскальної служби України. Ірпінь, 2020. С. 137–140.

АНОТАЦІЯ

Колодчина А. Л. Реалізація Україною міжнародних стандартів у сфері захисту прав засуджених у місцях несвободи. – *Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право. – ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом». – Київ, 2020.

Дисертація є самостійною завершеною науковою працею, присвяченою дослідженню проблемних питань реалізації Україною міжнародних стандартів у сфері захисту прав засуджених у місцях несвободи. Здійснено поглиблений аналіз важливих аспектів реалізації Україною міжнародних стандартів у сфері захисту прав засуджених у місцях несвободи та з позицій комплексності й системності зроблено теоретичне узагальнення й надано практичні пропозиції щодо їх впровадження у практичну діяльність установ виконання покарань Міністерства юстиції України. Проаналізовано найважливіші документи міжнародного рівня, спеціально присвячені правам засуджених у місцях несвободи: Мінімальні стандартні правила поводження з в'язнями, Конвенція проти катувань, Стамбульський протокол тощо. Надано авторське визначення основного поняття, досліджуваного в дисертації. Систематизовано й класифіковано міжнародні стандарти у сфері захисту прав засуджених у місцях несвободи. Висунуто гіпотезу про те, що міжнародні стандарти у сфері захисту прав засуджених у місцях несвободи формують специфічний їх статус, у зв'язку з набуттям особи за вироком суду статусу засудженого. Встановлено, що міжнародне пенітенціарне співробітництво можливе на будь-якій стадії виконання і відбування покарання. Запропоновано розглядати шляхи реалізації Україною міжнародних стандартів у сфері захисту прав засуджених у місцях несвободи як на законодавчому, так і практичному рівні. Визначено, що провідною функцією реалізації Україною міжнародних стандартів у сфері захисту засуджених у місцях несвободи є нагляд за дотриманням адміністрацією установ виконання покарань Міністерства юстиції України прав засуджених. Доведено, що прокуратура як суб'єкт реалізації міжнародних стандартів у сфері захисту прав засуджених у місцях несвободи має право на повернення їй у новому Законі України «Про прокуратуру» загального нагляду за діяльністю місць несвободи Міністерства юстиції України. Розкрито принципи діяльності прокуратури по реалізації міжнародних стандартів у сфері захисту прав засуджених у місцях несвободи України. Обґрунтовано необхідність доповнити наявну в науці класифікацію принципів права, що витікають зі змісту:

міжнародних договорів, які є частиною національного законодавства (ст. 9 Конституції України «Про міжнародні договори»); міжнародно-правових договорів, які носять рекомендаційний характер для України. Встановлено, що у сучасних умовах ті правові засади діяльності прокуратури (власне, принципи), що закріплені в ст. 3 Закону України «Про прокуратуру», неналежним чином забезпечують реалізацію Україною міжнародних стандартів у сфері захисту прав засуджених у місцях несвободи. Доведено, що реалізація прокурором у своїй діяльності міжнародних стандартів у сфері захисту прав засуджених у місцях несвободи Міністерства юстиції України є ніщо інше, як виконання ст. 3 Конституції України, де людина в Україні є вищою соціальною цінністю. Встановлено, що зміст кримінально-виконавчої діяльності прокуратури у реалізації міжнародних стандартів у сфері захисту прав засуджених має складати предмет нагляду, мова про який ведеться у ст. 22 КВК України та ст. 26 Закону України «Про прокуратуру». Доведено необхідність закріплення у Законі України «Про прокуратуру» загального нагляду за діяльністю установ виконання покарань Міністерства юстиції України.

Ключові слова: реалізація, міжнародні стандарти, право, засуджений, місця несвободи, покарання, персонал, прокуратура.

АННОТАЦІЯ

Колодчина А. Л. Реализация Украиной международных стандартов в сфере защиты прав осужденных в местах несвободы. – Квалификационный научный труд на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.08 – уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право. – ЧАО «Высшее учебное заведение «Межрегиональная Академия управления персоналом». – Киев, 2020.

В диссертации осуществлен углубленный анализ важных аспектов реализации Украиной международных стандартов в сфере защиты прав осужденных в местах несвободы и с позиции комплексности и системности сделано теоретическое обобщение и даны практические предложения по их внедрению в практическую деятельность учреждений исполнения наказаний Министерства юстиции Украины. Проанализированы важнейшие документы международного уровня, специально посвященные правам осужденных в местах несвободы – Минимальные стандартные правила обращения с осужденными, Конвенция против пыток, Стамбульский протокол и тому подобное. Предоставлено авторское определение основного понятия, изучаемого в диссертации. Систематизированы и классифицированы международные стандарты в сфере защиты прав осужденных в местах несвободы. Выдвинута гипотеза о том, что международные стандарты в сфере защиты прав осужденных в местах несвободы формируют специфический их статус, в связи с вступлением лица по приговору суда в статус осужденного. Установлено, что международное пенитенциарное сотрудничество возможно на любой стадии исполнения и отбывания наказания. Предложено

рассматривать пути реализации Украиной международных стандартов в сфере защиты прав осужденных в местах несвободы как на законодательном, так и практическом уровне.

Ключевые слова: реализация, международные стандарты, право, осужденный, места несвободы, наказание, персонал, прокуратура.

ANNOTATION

Kolodchyna A. L. The implementation by Ukraine of international standards in the field of rights protection of convicts in custodial settings. – Qualification scientific work on manuscript rights.

The dissertation for the scientific degree of candidate of juridical science (doctor of philosophy) on specialty 12.00.08 – Criminal law and criminology; criminal executive law» (081 – Law). – PJSC «Higher Educational Institution «Interregional Academy of Personnel Management». – Kyiv, 2020.

The dissertation carried out an in-depth analysis of important aspects of Ukraine's implementation of international standards in the field of protection of the rights of convicts in places of non-freedom and, from the point of view of complexity and systemality, made a theoretical synthesis and gave practical proposals for their implementation in the practical activities of penitentiary institutions of the Ministry of Justice of Ukraine. The most important international documents specifically devoted to the rights of convicts in places of non-freedom – the Standard Minimum Rules for the Treatment of Convicts, the Convention against Torture, the Istanbul Protocol and the like – were analysed. The author's definition of the basic concept studied in the dissertation is provided. International standards for the protection of the rights of convicted persons in places of non-freedom are systematized and classified. It is hypothesized that international standards for the protection of the rights of convicts in places of non-freedom form their specific status, in connection with the entry of a person by a court verdict into the status of a convict. It has been established that international prison cooperation is possible at any stage of execution and serving a sentence. It is proposed to consider ways for Ukraine to implement international standards in the field of protection of the rights of convicts in places of non-freedom, both at the legislative and practical level.

Key words: implementation, international standards, law, convict, places of non-freedom, punishment, staff, prosecutor's office.

Відповідальний за випуск